

BÖLGESEL KALKINMA

Doç. Dr. Nuri YAVAN

Ankara Üniversitesi
Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi
Coğrafya Bölümü
Beşeri ve İktisadi Coğrafya Anabilim Dalı
nuri.yavan@ankara.edu.tr

KALKINMA TEORİLERİ: KLASİK VE NEOKLASİK YAKLAŞIMLAR

- ▶ Kalkınma teorilerinin ortaya çıkışı
- ▶ Kalkınma teorilerinin farklı ayrımları
- ▶ Ana Kalkınma teorileri
 - ▶ Modernleşme teorisi
 - Kalkınma safhaları teorisi: Rostow modeli
 - Rostow Modelinin Varsayımları, İddiaları ve Bileşenleri
 - Rostow Modeline Yönelik Eleştiriler
 - ▶ Neoliberalizm
 - Piyasa (serbest piyasacı) liderliğindeki kalkınma stratejisi
vs
 - Devlet odaklı (Müdahaleci, sosyal piyasacı) kalkınma stratejisi

Kalkınma teorilerinin ortaya çıkışı

- Kalkınma/gelişme teorileri, “değişen” batı toplumlarındaki değişimleri açıklama ihtiyacından ortaya çıkmıştır.
 - batılı olmayan “değişmeyen” toplumlar, moderniteyi açıklamada karşılaştırma kaynağı olarak kullanılmaktadır.
 - Kalkınma ekonomisinin güncel tartışmalardaki temeli 1930-40 da Latin Amerika, 1929 büyük buhran ve II. Dünya savaşı sonrası sarsıntı yaşayan ülkelere yönelik geliştirdikleri politika paketleriyle, 1943-53 döneminde Avrupa ve K.Amerika’ya uzanır
 - “Kalkınma/gelişme ekonomisi” kavramı II. Dünya Savaşı sonrası doğmuştur.
 - **iktisadi kalkınma** ile ilgili ilk sistematik çalışmalar 1940’lı yılların sonunda başlamıştır.
-

Tarihsel Perspektiften Kalkınmaya Bakış

Table 2.1 The eras of developmentalism and globalism

<i>World framework</i>	<i>Developmentalism (1940s–1970s)</i>	<i>Globalism (1970s–)</i>
Political economy	State regulated markets Keynesian public spending	Self-regulating markets (Monetarism)
Social goals	Social entitlement and welfare Uniform citizenship	Private initiative via free markets Identity politics versus citizenship
Development (model)	Industrial replication National economic management (Brazil, Mexico, India)	Participation in the world market Comparative advantage (Chile, New Zealand, South Korea)
Mobilising tool	Nationalism (post-colonialism)	Efficiency (post-developmentalism) Debt and credit-worthiness
Mechanisms	Import-substitution industrialisation (ISI) Public investment (infrastructure and energy) Education Land reform	Export-oriented industrialisation (EPO) Agro-exporting Privatisation, public and majority-class austerity Entrepreneurialism
Variants	First World (freedom of enterprise) Second World (central planning) Third World (modernisation via developmental alliance)	National structural adjustment (opening economies) Regional free-trade agreements Global economic and environmental management
Local and regional dimension	National spatial policy Economic and social focus Growth redistribution	Supranational and devolved (subnational, regional and local) policy and institutions Economic competitiveness focus Regeneration

Kalkınmacılık Paradigması (1940-1970)

Küreselcilik Paradigması (1970-günümüz)

Timeline Markers	1940s	1950s	1960s	1970s	1980s	1990s	2000s
	United Nations (1943) Bretton Woods (1944) Marshall Plan (1946) Cold War (1946–)	First Development Decade Korean War (1950–1953) Non-Aligned Movement (1955)	Second Development Decade Vietnam War (1964–1973) Alliance for Progress (1961) UN Conference on Trade and Development (1964)	Oil crises (1973, 1979) New International Economic Order Initiative (1974)	Debt Crisis/ The Lost Decade Debt regime (supervised state/economy restructuring) (mid-1980s) Neo-Liberalism Reaganism, Thatcherism Cold War ends (1989)	Globalisation New World Order begins (early 1990s) Earth Summit (1992) Chiapas revolt (1994)	9/11 (2001) Second Gulf conflict (2004) Growth of China and India
Institutional developments	World Bank and IMF (1944) COMECON (1947) US\$ as world reserve currency		Eurodollar and offshore \$ market	Group of Seven (G7) forms (1975)	GATT Uruguay Round (1984) Glasnost and Perestroika in Soviet Union (mid-1980s) IMF and World Bank Structural Adjustment Programmes Single European Market	NAFTA (1994) World Trade Organisation (1995) Euro introduction (1999)	Anti-globalisation protests (Seattle, Davos, Genoa) (early 2000s) European Union enlargement (25 Member States) (2004)

Ana Kalkınma Teorileri

Teori	Başlıca Kuramcılar	Zaman Aralığı	Ana Tartışma	Tavsiyeler	Sorunlar
Modernleşme Teorisi	Rostow.	1950'ler ve 1960'lar	Kalkınma belirli safhalarda oluşuyor. Gelişmekte olan ülkeler modernizasyonun linear sürecinden geçiyorlar.	Büyüme için dış fonlar ve uzmanlığa duyulan ihtiyaç	Avrupa merkezli, Dünya ekonomik yapısını hesaba katmıyor. Büyüme yoksulluğu azaltmada başarısız oluyor.
Yapısalcılık ve Bağlılık Teorisi	Prebisch, Frank.	1960'ler ve 1970'ler	Gelişme ve az gelişmişlik bir metal paranın iki farklı yüzüdür. Metropolitan merkez ve uyduları.	İthal ikamesi veya Dünya ekonomisinden çekilme	Küresel ilişkinin ham ve statik görünümü. Doğu Asya deneyimleri ile temeli çürütülmüştür.
Neoliberalizm	Lal ve Balassa	1980'ler ve 1990'lar	Gelişmekte olan ülkeler ekonomi üzerindeki müdahalesini azaltmalı ve serbest ticarete başlamalıdır.	Yapısal uyum programları (YUP) yoluyla Ekonomik forum, serbest ticaret, ihracatın teşviki	Büyüme odaklılık yoksulluğun azaltılmasında başarısız olmuş. YUP ve özelleştirme kamu hizmetlerinde kesintilere neden olmuş, kullanıcı ücretlerine giriş
Toplumsal Yaklaşım (Grass-roots yaklaşım)	STK ve eylemci aktivitelere ortamı açan	1970'ler sonrası	Kalkınma Ajansları günlük yoksulluk ihtiyaçlarını karşılamaya odaklanmalıdır.	Yerel katılım ve kendi kendine yardım teşvik edilmeli	Sınırlı kaynak. Yoksulluğun sebeplerinden ziyade belirtilerini azaltmaya eğilimli olmak.

Kalkınma Teorileri ve Yaklaşımları

Table 2.2 Main views of 'development' and their relations to capitalism

	<i>Development of capitalism</i>	<i>Development alongside capitalism</i>	
	Neo-liberalism	Interventionism	
		Intervening to improve 'market efficiency'	Achieving social goals by 'governing the market'
Vision: desirable 'developed' state	Liberal capitalism (modern industrial society and liberal democracy) (plus achieving basic social/environmental goals)		
Theory of social change	Internal dynamic of capitalism	Need to remove 'barriers' to modernisation	Change can be deliberately directed
Role of 'development'	Immanent process within capitalism	To 'ameliorate the disordered faults of [capitalist] progress'	
Agents of development	Individual entrepreneurs	Development agencies or 'trustees' of development (states, NGOs, international organisations)	
Local and regional development	Localities and regions as agents of their own development	Integrated economic, social and environmental approaches to balance competitiveness, social equity and sustainable development	

Source: Adapted from Thomas (2000)

BOX 2.3 SUMMARY OF DEVELOPMENT THEORIES

Modernisation

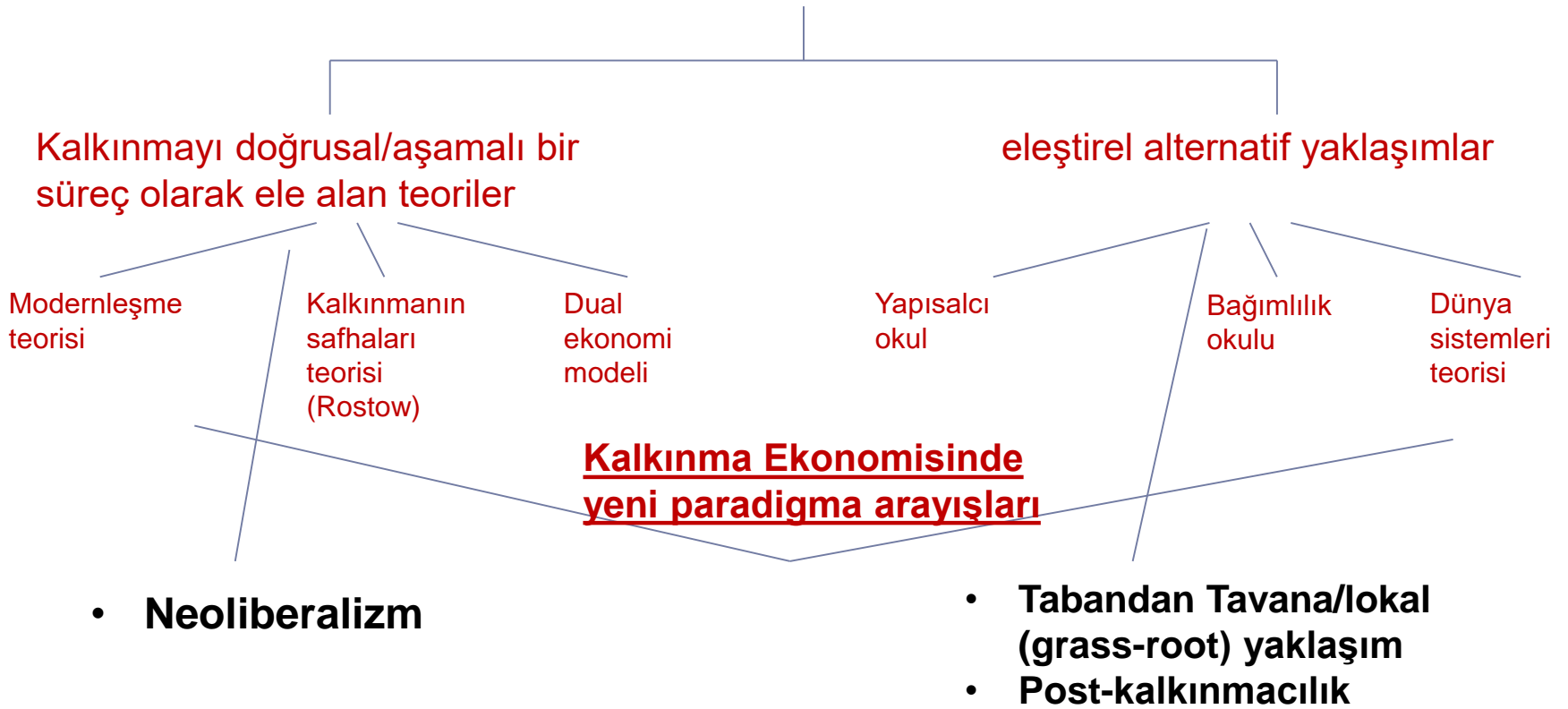
- Evolutionary theoretical origins (Durkheim, Weber, Parsons)
- Diffusionist theoretical origins (Myrdal, Hirschman, Friedmann)
- Linear
- Pits 'traditional' societies against 'modern' societies
- Obstacles to development (especially traditional culture)
- Value systems and attitudes important (need to be changed to modernise)
- Pro-capitalist but allows for state intervention
- 'West is Best'
- Rostow; Hoselitz
- 1940s to 1960s

Neoliberalism

- Neoclassical economics (Adam Smith)
- Anti-Keynes and 'Development Economics'
- Overriding importance of free market and free trade
- Failure of development due to state intervention
- Strongly pro-capitalist (foreign investment encouraged)
- Encompassed in structural adjustment programmes and PRSPs 1980s to present
- Von Hayek; Friedman (Milton), IMF and World Bank

Ekonomik Kalkınma Teorileri

KLASİK VE NEOKLASİK ANA AKIM YAKLAŞIMLAR:

1-Modernleşme teorisi (1940-1960)

- ▶ Az gelişmiş ve gelişmiş ülkeler arasındaki ilişkiyi “eşitler ilişkisi” olarak gören ve olaya gelişmiş ülkeler tarafından bakan
- ▶ Az gelişmiş ülkelere gelişmeleri için Batı Avrupa’nın izlediği yolu önermekte
- ▶ Ekonomik, toplumsal, kültürel yapıyı kapitalist bir niteliğe büründürmek için
 - ▶ geleneksel yöntemlerin tasfiyesini,
 - ▶ toplumsal kültürün çalışma ve üretme yönünde yeniden tanımlanmasını,
 - ▶ pazarın genişletilmesini önermekte
- ▶ Az gelişmişlik ancak sanayileşmiş ülkelerin yardımıyla kırılabilir (Tuncel, 2012: 152)
- ▶ **Modernleşme olarak kalkınma:**
 1. Kalkınma= ekonomik büyüme
 2. Sermaye yatırımı ile sanayileşme
 3. Tarihi dışlar
 4. Objektif/tarafsız olmaya inanır.
 5. Batıdaki beyaz adam tarafından ağırlıklı olarak yazılmıştır.

2- Kalkınma safhaları teorisi: Rostow modeli

- Modernleşme teorisinin iktisadi gelişmeyi açıklamak için geliştirilmiş halidir.
- Rostow, Marx'ın modern tarih kuramına bir alternatif olarak hazırladığı modelini önce 1956'da yayınladığı bir makalesinde, sonra da 1960'daki kitabında açıklamıştır. Rostow'un modeli, modern tarihin seyri hakkında bir genellemeyi içermektedir.
- Walt W. Rostow (1960); "Ekonomik Büyümenin Aşamaları"
- Rostow'a göre kalkışın veya Kalkınmanın başlayabilmesi için üç koşul vardır;
 - Tasarruf ve yatırımlar milli gelirin %5'inden %10'una çıkarılmalı
 - İmalat sanayi yaygın şekilde kurulmalı
 - Modern yapıya uygun sosyal, politik ve hukuki yapı oluşturulmalı
- ▶ **Temel iddiası:** Her toplum tarihsel olarak belirli aşamaları geçerek kalkınır.
- ▶ Bugünün gelişmiş konumunda olan ülkeleri bu belirlenen aşamaları tarihsel süreç içerisinde yaşamışlardır. Günümüzün az gelişmiş ülkeleri de bu aşamaları tek tek geçecek ve gelişmiş toplumların düzeyine varacaklardır.

Rostow Modeli

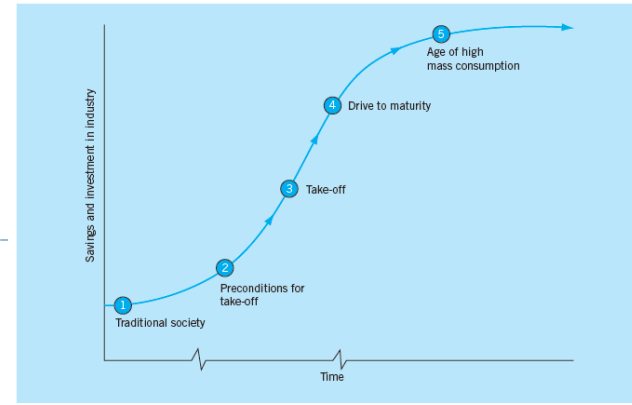
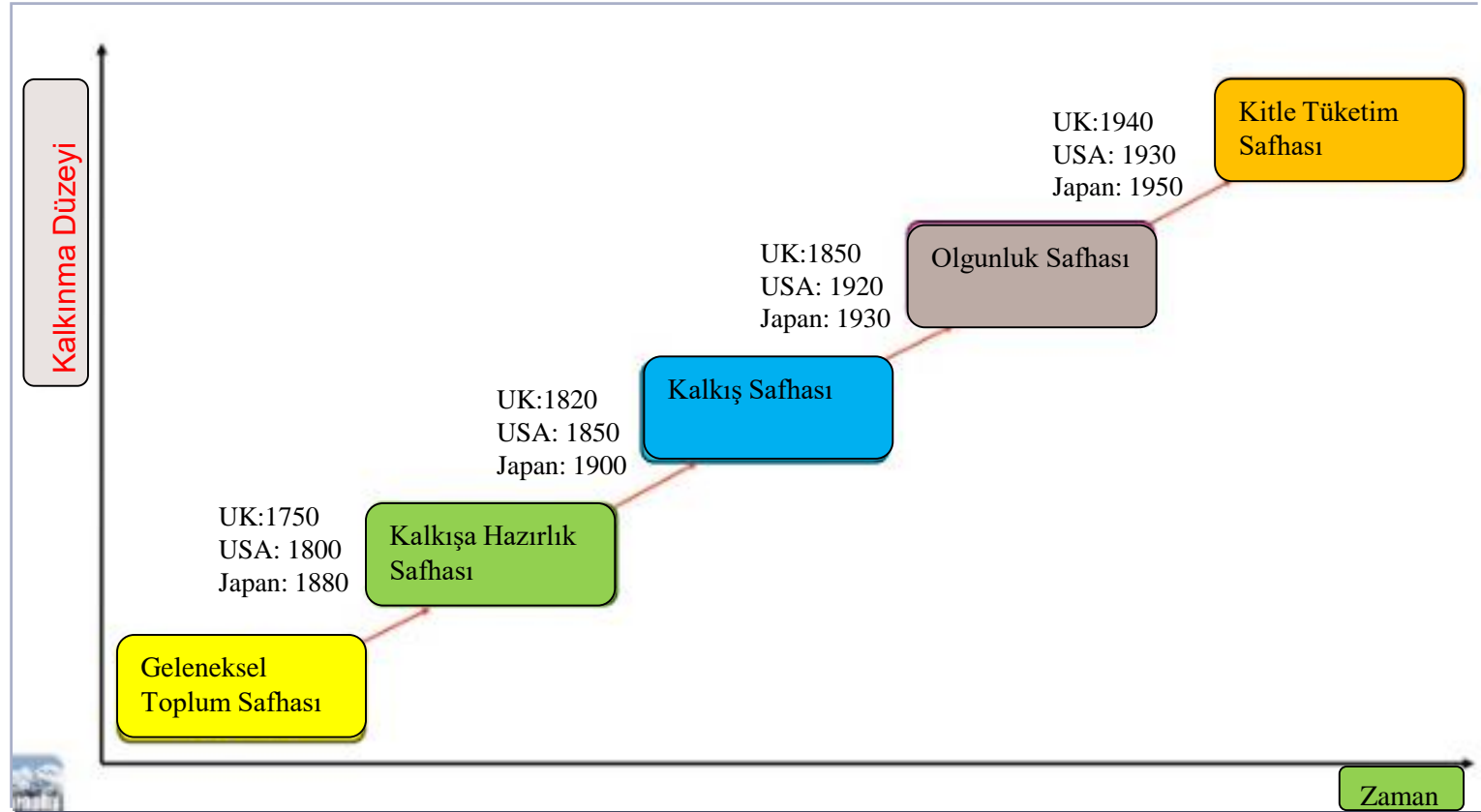

Figure 11.5 Rostow's stages of economic development.
Source: Geographies of Development, 2nd edn, Potter, R.B., Bissas, T., Elliott, J.A. and Smith, D., 2004, p.91. Pearson Education Limited.

- ▶ Rostow'a göre, dünya üzerindeki her toplum, gelişme sürecinde özellikleri birbirinden farklı olan beş aşamadan geçeceklerdir.
- ▶ Bu kurama göre, her toplum ekonomik bakımdan aşağıda sıralanan evreleri geçirir:
 1. **Geleneksel Toplum:** tarımsal üretimin yaygın olduğu, nüfusun büyük bir çoğunluğunun tarımda istihdam edildiği ve teknolojik gelişmenin olmadığı bir aşama. (feodal yapı)
 2. **Kalkışa (take-off) geçiş aşaması:** rekabetçi ortamın oluşmaya başladığı, köyden kente göçün hızlandığı ve altyapı yatırımlarının yapıldığı bir dönem.
 3. **Kalkış aşaması:** verimliliğin arttığı, toprak ve tarımda reformların yapıldığı,, sermaye birikiminin yüksek olduğu düzeyde olduğu ve uluslar arası ekonomik ilişkilerin arttığı dönem. (uluslar arası ticaret)
 4. **Olgunluk aşaması:** teknolojik ilerleme başlamış ve sermaye birikimiyle birlikte üretim sürecinde yerini almıştır, tüketim hızlanmıştır.
 5. **Kütle tüketim çağı:** refahın arttığı, gelişmiş ülke ve gelişmekte olan ülke ayrımının belirgin olduğu dönem olup, çalışma saatlerinin azaldığı, sosyal adalet ve güvenliğin tam olduğu dönemdir.

Rostow modeline göre;

- ▶ Her aşama kendi ekonomik, toplumsal ve siyasal özelliklerini içinde barındırır.
- ▶ Her aşamayı toplumlar iç ve dış dinamikler nedeniyle değişik zamanlarda farklı uzunlukta ve yoğunlukta yaşamışlardır.

Bu kurama göre, her toplum ekonomik bakımdan aşağıda sıralanan evreleri geçirir:

Geleneksel toplum safhası:

- Çıktı, ticaretten ziyade üreticiler tarafından tüketilir. Ticaret takas usulü yapılır.
- Tarım en önemli sektör olup, üretim emek yoğunudur.
- Çok sınırlı teknoloji veya ham materyali işleyecek sermaye mevcut veya sanayi ve hizmetlerin gelişimine neden olacak sermaye

Kalkışa Hazırlık Safhası:

- Yeni gelişen ulaşım alt yapısı tarafından desteklenen ticaretten kaynaklanan fazlalıklar
- Tarım sektörü daha ticarileştirilmiş ve teknolojik iyileştirilmelerle donatılmış
- Sermaye büyüme düzeyleri. Kazançlar ve yatırım büyümesi. Girişimcilerin ortaya çıkması
- Tek bir sanayi ürününün domine olmaya başlaması, genellikle tekstil sektörü

Kalkış Safhası

- Sanayileşme, toprakla iştilgal olan işçilerin imalat sanayinde çalışmaya başlaması
- Büyümenin ülkenin birkaç bölgesine odaklanması ve bir veya birkaç endüstride odaklanması
- Yeni politik ve sosyal kurumların sanayileşmeyi desteklemek üzere ortaya çıkması
- Havaalanları, karayolları ve demiryollarının inşa edilmesi

Olgunluk Safhası

- Büyümenin teknolojik yenilik ile birlikte genişlemesi. Kendi kendine devam etmesi bekleniyor
- Ekonomik büyüme tüm kısımlara yayılıyor
- Daha kompleks ulaşım sistemleri geliyor
- Sanayi sayısı ve türlerinde artış
- İmalat sanayi erken sanayileşmenin düşüşü kadar genişliyor

Kitle Tüketim Safhası

- 3. endüstrilerin hızlı genişlemesi
- Sanayinin dayanıklı tüketici mallarına dönüşmesi

	Birincil sektör	İkincil sektör	Üçüncül sektör
Geleneksel Toplum Safhası	Büyük çoğunluk	Çok azı	Çok azı
Kalkışa Hazırlık Safhası	Büyük çoğunluk	Bir kaç	Çok azı
Kalkış Safhası	Düşüş	Hızlı büyüyen	Bir kaç
Olgunluk Safhası	Bir kaç	Sabit	Hızlı büyüyen
Kitle Tüketim Safhası	Çok az	Düşüş	Büyük çoğunluk

Rostow Modeline yönelik eleştiriler

1. Model 1960 yılında üretilmiş olup, güncel olayları yansıtmamakta ve aşırı basitleştirilmiştir.
2. Model tüm ülkelerin aynı doğal kaynağa, iklime ve nüfusa sahip olduğu varsayımına dayanmaktadır.
3. Geleneksel toplum safhasının ötesine geçmek için sermayeye ihtiyaç duyulduğunda, bu sermaye kalkınma yardımı formunda ülkeye varmaktadır. Borç geri ödemeleri gecikebilir ve bir ülkenin kalkış safhasına ulaşmasını engelleyebilir.
4. Model geçmişte bazı ülkelerin kalkınmasının diğerlerini kolonileştirme ve sömürgeciliği ölçüsünün önemsemektedir.
5. Batı ülkelerinin deneyimlerini esas almakta, bu nedenle Eurocentric bakış açısına sahip
6. Nüfus, doğal kaynak ve arazi bakımından Büyük ülkeleri dikkate alarak geliştirilmiş, küçük ülkeler model dışında

Neoliberalizm

- 1980'lerden itibaren kalkınma politikası neoliberal (serbest pazar) politikaları tarafından şekillenmiştir. Bu politikalar ekonomiye devlet müdahalesinin azaltılması gerektiğini, özel girişimciliğin ve rekabet ortamının oluşturulmasını teşvik etmektedirler.
- Neoliberal ilkeler Kuzey Amerika ve Batı Avrupa'da Friedmann ve Hayek tarafından geliştirilmiştir. 1960 ve 1970'lerdeki keynesyen ortadoksiyi alabora etmiştir. Bu düşüncenin başlıca savunurları ise Depak Lal ve Bela Balassa, gelişmekte olan ülkelere serbest ticaret anlayışına neden olan ilkeleri önermişlerdir.
- Neoliberal politikalar 1990'ların ilk döneminde başlayan ekonomik kalkınma politikası amaçlı Washington Uzlaşması tarafından desteklenmiştir.
- Başlıca akımlar;
 - Düşük enflasyon, ticaret bariyerlerinin azaltılması, yabancı doğrudan yardımlara açıklık, finansal piyasaların serbestleştirilmesi, kamu girişimlerinin özelleştirilmesi
 - IMF ve Dünya Bankası bu politik gündemin gelişmekte olan ülkeler tarafından imzalanması konusunda önemli bir rol oynamıştır.

Neoliberalizmin Araçları

Yapısal Uyum Programları

Ana Amaçlar;

- Yerel kaynakların gelişmeyi teşvik etmesi için harekete geçirilmesi,
- Ekonomik etkinliği artırmak için politik reform
- Yeni ürünlere çeşitlendirmeyi dahil eden ihracat yoluyla dış gelirin üretimi
- Devletin ekonomik rolünü azaltma ve düşük enflasyonu güvence altına alma

Figure 8.3 This illustration depicts the idea that World Bank 'experts' view the role of the state in development as comprising a simple formula or recipe, with several distinct 'ingredients'.

Source: *The World Bank and the State: a Recipe for Change?* by Nicolas Hildyard, Bretton Woods Project, www.brettonwoodsproject.org

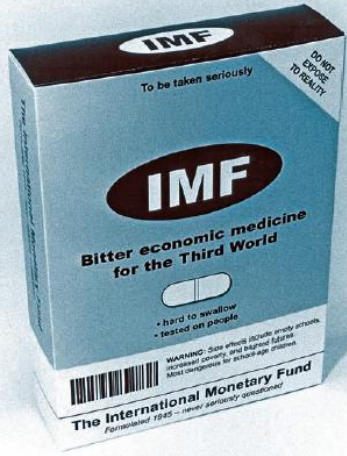

Plate 8.2 The IMF and its hard to swallow 'bitter economic medicine' has had major economic implications for 'Third World' countries depicted in this Oxfam campaign. Its side effects include empty schools, increased poverty and 'blighted futures'. (Oxfam GB)

Uyum Tedbirleri

- 1) Girişim için teşvikler yoluyla ihracatın teşviki,
- 2) Gereğinden fazla çalışanı olanları azaltmayı amaçlayan bir programı takiben kısıntılar yoluyla sivil memur hacmini küçültme
- 3) Ekonomik liberalizm-ekonomik aktiviteler üzerindeki yönetmelik ve sınırlayıcı unsurları uzaklaştırma
- 4) Kamu iktisadi teşekküllerini özelleştirme
- 5) Daha güçlü teşvik politikaları için vergi indirimleri

The central aim of SAPs is debt reduction through reform packages designed to enable countries to pay their debts while maintaining economic growth and stability. Agreement to introduce a SAP became an essential condition for developing countries to obtain finance from the World Bank, IMF and other private donors, a condition that few countries were in a position to refuse. As a result, they rapidly spread across the global South. The first SAP was introduced in Turkey in 1980 and 187 had been negotiated for some 64 developing countries by the end of the decade (Pöster et al., 2004, p.290).

SAPs were based on four main objectives (Simon, 2002, p.88):

- ▶ The mobilization of local resources to foster development.
- ▶ Policy reform to increase economic efficiency.
- ▶ The generation of foreign revenue through exports, involving diversification into new products as well as expansion of established ones.
- ▶ Reducing the economic role of the state and ensuring low inflation.

The measures required to achieve these objectives are generally divided into two types (ibid., p.88.):

1. **Stabilization measures**, which were immediate steps designed to address the economic difficulties facing developing countries in the short term, providing a foundation for longer-term measures.
 - ▶ A public sector wage freeze – to reduce wage inflation and the government's salary bill.
 - ▶ Reduced subsidies on basic foods and other commodities, and on health and education – to lower government expenditure
2. **Adjustment measures**, which were to be implemented as a second phase, having a longer-term impact. Their objective was to ensure the structural adjustment of the economy, creating a platform for future growth.
 - ▶ Export promotion through incentives for enterprise (including increased revenues and access to foreign currency) and diversification.
 - ▶ Densifying the civil service through the retrenchments following a programme of rationalization to reduce 'overstaffing', duplication, inefficiency and cronyism.
 - ▶ Economic liberalization – raising and removing regulations and restrictions on economic activities. Examples include import tariffs and quotas, import licences, state monopolies, price fixing, subsidies and restrictions on the repatriation of profits by overseas firms.
 - ▶ Privatization through the selling off of state enterprises and corporations.
 - ▶ Tax reductions to create stronger incentives for individuals and firms to save and invest.

These measures have been controversial. Their impacts have often been harsh, although some local traders and farmers have benefited (Simon, 2002, p.89). In general, large traders, merchants and rural agricultural producers have benefited from increased export opportunities, often at the expense of the urban poor, who have suffered from the abolition of food subsidies and reductions in public expenditure. The effects of SAPs have been felt through cuts in public services, privatization and the introduction of user charges for services. In Ghana, for instance – regarded as a 'star pupil' by the World Bank and IMF – the introduction of user charges for health services in 1985, in a climate of falling wages and increased poverty, led to a drop in hospital and clinic visits of 25–50 per cent in urban Accra and of 45–80 per cent in certain rural areas (Konadu-Agyemang, 2000, p.474). The privatization of water in Ghana has led to higher water rates in a situation where 35 per cent of the population already lack access to safe water. There is also evidence that economic reform has benefited foreign interests over domestic producers. Large-scale privatization and liberalization of Ghana's lucrative gold mining sector has benefited outside MNCs, attracted by tax breaks and incentives, with 70–85 per cent of the industry now foreign-owned. Minimal environmental regulations have led to widespread contamination and degradation, while 30,000 people were displaced during 1990–98 (Isimi, 2004, p.17). According to many critics, SAPs have reinforced inequality and poverty by reducing access to crucial social services and opening up developing economies to outside interests such as MNCs, although some local traders and farmers have benefited (Simon, 2002).

İstikrar Önlemleri;

- 1) Kamu sektörü ücretlerinin dondurulması- ücret enflasyonunu ve hükümetin aylık faturasını azaltmak
- 2) Temel gıda ürünleri ve diğer ürünlerde azalan teşvikler, ve sağlık ve eğitimde hükümet harcamalarını azaltmak
- 3) Para biriminin değerini düşürme-ihracatı daha ucuz ve daha rekabetçi yapmak- ithalatı caydırıcı yapmak

Milenyum Kalkınma Hedefleri

- 1) Aşırı yoksulluk ve açlığı ortadan kaldırmak
- 2) İlköğretim eğitimini başarmak
- 3) Cinsiyet eşitliğini teşvik etmek ve kadınları güçlendirmek
- 4) Çocuk ölümlerini azaltmak
- 5) HIV, AIDS ve diğer hastalıklarla mücadele etmek
- 6) Çevresel sürdürülebilirliği güvence altına almak
- 7) Kalkınma için küresel bir ortaklık inşa etmek

Ticaret ve Küreselleşme Politikaları

- 1) GATT-DTÖ
- 2) Uruguay Görüşmeleri
- 3) DOHA Görüşmeleri

Hangi Neoliberal kalkınma???

Piyasa liderliğindeki kalkınma stratejisi

VS

Devlet odaklı (Müdahaleci) kalkınma stratejisi

Development Paradigm: State vs Market

NEO-LIBERALISM	DEVELOPMENTAL STATE
<i>(Washington Consensus, 1980s-present)</i>	<i>(East Asian Miracle, 1965-1990)</i>
	
Market-led Development	Industrial Policy
Thru	
Privatisation, Liberalisation, Deregulation, Open Market Economy, Competitiveness	Industrial Policy and active role of state in development
	High growth, high equity with state intervention (8 HPAEs)